

İQTİSAD ELMLƏRİ

UOT: 338.952.8

GÖYGÖL RAYONUNDA AQRAR SEKTORUN İNKİŞAFI

*Adıgözəlova Sədaqət Yaqub qızı, Əzimova Əsli İsa qızı,
Əliyeva Gülcəhan Qənbər qızı*

*Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi "Aqrar problemlər" İnstitutu
eltnaqrarproblemler@gmail.com*

Xülasə: Məqalədə, Göygöl rayonunda aqrar sektorun inkişafına dair geniş məlumat verilir. Rayonda əsasən taxılçılıq, kartofçuluq, maldarlıq, qoyunçuluq, meyvəçilik, tərəvəzçilik, arıçılıq, üzümçülük və digər kənd təsərrüfatı sahələri inkişaf edib, 56 kəndli fermer təsərrüfatı, 16 dövlət müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Məqalədə Göygöl Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri, Göygöl Rayon Statistika İdarəsinin məlumatları, Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzi yanında Fermer və Koordinasiya Şurasının fəaliyyəti haqqında məlumat verilmişdir. Həmçinin, 2023-cü ilin iyun ayında Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi tərəfindən "Paşa Holding" in dəstəyi ilə həyata keçirilən Aqrar Fəaliyyətli Azərbaycan Qadınları (AFAQ) və "Şəhərdən kəndə" layihələri həyata keçirilmişdir.

Açar sözlər: Göygöl rayonu, aqrar sahə, kənd təsərrüfatı, iqtisadi rayon, aqroturizm

Ключевые слова: Гейгельский район, аграрный сектор, сельское хозяйство, экономический район, агротуризм.

Keywords: Goygol district, agrarian sector, agriculture, economic region, agrotourism

Göygöl rayonu Azərbaycan Respublikasının qərbində dağlıq və dağətəyi zonada yerləşir, ən yüksək nöqtəsi dəniz səviyyəsindən 3724 metr hündürlükdədir. Rayon şimalda Gəncə şəhəri və Samux rayonu, şərqdə Goranboy rayonu, cənubda Kəlbəcər rayonu, cənub-qərbdə Daşkəsən rayonu, qərbdə Şəmkir rayonu ilə həmsərhəddir. Rayon ərazisi şimaldan cənuba 55 km, qərbdən şərqə 36 km uzanır. Göstərilən sərhədlər daxilində Göygöl rayonunun sahəsi 916,7 km², əhalisi isə 62 minə yaxındır. Rayonun ümumi ərazisi: 91675 hektar, məhsuldar torpaqların ümumi sahəsi: 58652 hektar, heyvandarlıq üçün otlaqların sahəsi: 40978 hektar, əkilmiş torpaqların ümumi sahəsi: 13362,5 hektar.

Rayonun əsas təsərrüfat fəaliyyətini taxılçılıq, kartofçuluq, maldarlıq, qoyunçuluq, meyvəçilik, tərəvəzçilik, arıçılıq, quşçuluq və üzümçülük təşkil edir. Orta hesabla ildə 18249 ton taxıl, 8983 ton kartof, 4981 ton tərəvəz, 1558 ton meyvə və gilə meyvə, 2474 ton ət, 20324 ton süd, 277 ton yun, 9521000 ədəd yumurta istehsal olunur. Rayonun iqtisadiyyatında üzümçülük və heyvandarlıq mühüm yer tutur.

Rayonda 56 kəndli fermer təsərrüfatı, 16 dövlət müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Dövlət müəssisələri: Çaykənd qızılbalıq artırma zavodu – qızılbalıq körpəsi yetişdirilir; Camışçılıq üzrə Dövlət Damazlıq Kənd Təsərrüfatı İstehsalı Müəssisəsi – damazlıq camış saxlanılır; Ətlik maldarlıq üzrə Dövlət Damazlıq Kənd Təsərrüfatı İstehsalı Müəssisəsi – Hallavey və Zebu cinsindən olan iri buynuzlu mal qara saxlanılır; Taxıl toxumçuluğu üzrə Bağmanlar Dövlət Kənd Təsərrüfatı İstehsalı Müəssisəsi – taxıl toxumu istehsal olunur; "Göygöl Şərab Zavodu" ASC İstehsal gücü saatda 6000 ədəd butulka olan araş süzmə, istehsal gücü saatda 3000 ədəd butulka olan şərab süzmə, istehsal gücü sutkada 500 dekalitr olan konyak spirti, şampan şərabı sexləri, ümumi sahəsi 3000 m² olan zirzəmiləri vardır. Xammal mənbəyi olan 352 hektar üzüm bağı salınmışdır; "Azəraqroinvest" MMC – 295 hektar üzüm bağı vardır; Səmədoğlu şirkəti – 300 baş damazlıq üçün iribuynuzlu mal qara saxlanılır; ASR şirkəti – Makoron, toyuq əti, yumurta, mineral su, limanad və lambrin istehsal olunur [1].

Regionların sosial-iqtisadi inkişaf proqramlarından irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi, fermerlərə maliyyə və texniki dəstəyin göstərilməsi, sahibkarlığın inkişafı, regionlarda infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi ölkədə münbit şərait yaratmışdır. Əlbəttə ki, bu innovativ inkişaf bütün sahələrdə olduğu kimi, olduqca vacib aqrar sahə olan kənd təsərrüfatına və ərzaq məhsullarının istehsalının artmasına stimül vermişdir. Son illərdə aqrar sektorun inkişafı üçün atılan addımlar, aparılan məqsədyönlü islahatlar öz töhfələrini vermişdir. İlbəil məhsuldarlığın artımı bunu deməyə əsas verir. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, bu məsələdə Kənd Təsərrüfatı idarələrinin rolu yetərincədir. Göygöl Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzi də bu sahədə böyük işlər görmüşdür. Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən ölkədə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması, bu məqsədlə torpaq və su resurslarından daha səmərəli istifadə edilməsi, yüksək məhsuldarlığın əldə olunması ilə bağlı mühüm tapşırıqlar verilib və aqrar sahədə inkişafın davamlılığını təmin etmək üçün dövlət başçısının müəyyən etdiyi strateji kursa uyğun olaraq Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi öz fəaliyyətini fermerlərə yaxınlıq, düzgün idarəçilik və innovasiyaların tətbiqi prinsiplərinə əsasən qurub. Son iki il ərzində aqrar sahədə olduqca əhəmiyyətli islahatlar həyata keçirilmişdir. Bu islahatların bir istiqaməti Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzlərinin fəaliyyəti ilə bağlı olub. Belə ki, aparılan institusional islahatlar nəticəsində Kənd Təsərrüfatı idarələri əsasında Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzləri yaradılıb, yeni qurum xidmət strukturu kimi fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Artıq Göygöl Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzi rayonda aqrar sahədə çalışan insanlara zəruri xidmətlərin göstərildiyi mərkəz rolunu oynamaqdadır. Hazırda mərkəzlər fermerlərə yaxınlıq prinsipi əsasında öz fəaliyyətini qurub və 70-dən artıq xidmətin göstərilməsini təmin edir.

Göygöl Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin fəaliyyət əsas istiqamətləri:

1. Kənd təsərrüfatına dövlət dəstəyi tədbirlərini təşkil edir, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının bu sahədə tətbiq edilən güzəştlərdən və subsidiyalardan istifadə edə bilmələri üçün Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin qurumları ilə birlikdə tədbirlər həyata keçirir;

2. Aqrar sahə ilə bağlı problemlərin həllində mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının yerli struktur bölmələri ilə əməkdaşlıq qurur;

3. Aqrar sahədə yerli istehsalçıların dəstəklənməsi üçün tədbirlər görür, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçılarına və emalçılara aqroservis, aqrokimyəvi, informasiya-məsləhət və digər xidmətlərin “vahid pəncərə”, operativlik, şəffaflıq, nəzakətlik, məsuliyyət prinsipləri əsasında göstərilməsini təşkil edir;

4. Nazirliyin regionlarda fəaliyyət göstərən digər yerli qurumlarının fəaliyyətini əlaqələndirir;

5. Bitkiçilik və heyvandarlıq sahələrinin intensiv inkişafının təmin edilməsi üçün həyata keçirilən tədbirlərdə iştirak edir, yeni texnika və texnologiyaların, innovativ inkişaf üsullarının tətbiq edilməsi barədə Nazirliyə təkliflər verir;

6. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalı üzrə müəssisələrin yaradılması və yenidən qurulması barədə təkliflər verir, onların fəaliyyətinin dəstəklənməsi üzrə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş tədbirlər görür;

7. Rayon ərazisində kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlardan səmərəli istifadə edilməsinə, onların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına nəzarətin həyata keçirilməsində, torpaqların meliorativ cəhətdən yaxşılaşdırılması, münbitliyinin bərpası və mühafizəsi üçün tədbirlərin görülməsində iştirak edir və bu sahədə təkliflər verir;

8. Kənd təsərrüfatı istehsalçılarına dəstək məqsədi ilə fermerlər və koordinasiya şuralarının yaradılmasına və fəaliyyətinə dəstək verir;

9) Nazirlik tərəfindən həvalə edilən digər istiqamətlərdə fəaliyyət göstərir [2]. Göygöl Rayon Statistika İdarəsinin məlumatına görə, 2023-cü ildə 4363,0 ton meyvə və giləmeyvələr, 4004,0 ton üzüm, 520,6 ton dən üçün günəbaxan yığılmışdır. 2022-ci ilə

nisbətən 702,0 ton və ya 19,2 faiz meyvə və giləmeyvələr, 456,8 ton və ya 12,9 faiz üzüm, 46,6 ton və ya 9,8 faiz dən üçün günəbaxan artmışdır; 2023-cü ilin əvvəlindən rayonda 24311,6 ton süd, 3284,4 ton diri çəkiddə ət, 184,7 ton yun istehsal olunmuşdur. Əvvəlki ilə nisbətən süd istehsalı 91,6 ton və ya 0,4 faiz, diri çəkiddə ət istehsalı 18,4 ton və ya 0,6 faiz, yun istehsalı 7,7 ton və ya 4,4 faiz artmışdır; 2023-cü ildə Göygöl rayonunda heyvandarlıq sahəsində 47706,3 min manat dəyərində məhsul istehsal edilmişdir. Əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə heyvandarlıq sahəsində məhsul istehsalı 6,2% (sabit qiymətlərlə) artmışdır[3].

Rayon bu günə kimi payızlıq bitkilərin əkilməsi üçün 6430,0 ha şum qaldırılmış (nəzərdə tutulmuş sahənin 92,0 %-i) 2252,0 ha taxıl səpinə aparılmışdır. Bunun 2060,0 ha buğda, 192,0 ha isə arpadır. Səpin əsasən dəmyə ərazilərdə aparılmışdır. Suvarılan ərazilərdə isə 258,0 ha səpin aparılmışdır.

Havaların quraq keçməsi ilə əlaqədar rayonun taxıl əkin sahələrini suvarma suyu ilə təmin edən “Şəmkirçay” su anbarında, “Qoşqar”, “Kürəkçay” və “Gəncəçay” çaylarında kifayət qədər su ehtiyatı olmadığından Göygöl rayonunda əkin sahələrinin suvarılmasında bir sıra çətinliklər yaranmışdır.

Belə ki, rayon ərazisində mövcud olan 219 ədəd subartezian quyusundan əkin sahələrinin suvarılmasında istifadə olunan 94 ədəd (49 ədəd bilavasitə, 45 ədədi isə həm kommunal, həm də suarmada istifadə olunan) subartezian quyusu mövcud olmasına baxmayaraq, yeraltı suların səviyyəsinin aşağı düşməsi nəticəsində subartezian quyuları tam gücü ilə işləmir və elektrik enerjisinə qoyulan limitin də az olması, eyni zamanda “Şəmkirçay” su anbarından rayona çəkilmiş su kanalına verilməsi nəzərdə tutulan suvarma suyunun verilməməsi, Qoşqarçay, Gəncəçay və Kürəkçay su mənbələrində suyun həcminin illik normadan az olması da əkin sahələrinin suvarılmasında ciddi problemlər yaradır.

Göygöl rayonunda bitkiçilik sahəsi ilə yanaşı, heyvandarlıq sahəsində də mühüm nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Heyvandarlıq kənd təsərrüfatının əsas sahəsi olmaqla əhalinin ərzaq məhsulları ilə təmin edilməsində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Heyvandarlıq məhsullarının istehsalının artırılmasının həlli yollarından biri mal-qaranın cins tərkibinin daim yaxşılaşdırılmasıdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 iyun 2011-ci il tarixli 1578 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı”nın həyata keçirilməsi üzrə tədbirlər planında damazlıq işlərinin dövlət tərəfindən dəstəklənməsi və heyvandarlıqda süni mayalama tədbirlərinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Göygöl rayonunda mütəxəssislər tərəfindən 2021-ci ilin 3 ayı ərzində 250 baş heyvanda süni mayalama işi aparılmış və 183 baş bala alınmışdır. Heyvandarlığın intensiv inkişaf etdirilməsi daha çox məhsul əldə etməyə imkan yaradır.

Respublikada və eləcə də Göygöl rayonunda aqrar sahədə aparılan islahatlar onu deməyə əsas verir ki, heyvandarlığın bütün sahələri dinamik inkişaf etdirilməkdədir[4]. Beləliklə, heyvanların cins tərkibinin yaxşılaşdırılması, süni mayalanmanın daha da genişləndirilməsi məqsədilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin aidiyyəti qurumlarının və eləcə də Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin mütəxəssisləri tərəfindən heyvandarlıq məhsullarının istehsalçıları ilə mütəmadi görüşlər keçirilir və süni mayalanmanın əhəmiyyəti barədə geniş maarifləndirmə işləri aparılır. Vaxtaşırı Göygöl Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin əməkdaşları rayonun Quşçu, Qarabulaq, Sarısu və Çaykənd və digər kəndlərdə fermerlərlə görüşlər keçirir. Görüşlərdə aqrar sahədə inkişafın davamlılığını təmin etmək üçün dövlət başçısının müəyyən etdiyi strateji kursa uyğun olaraq Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin öz fəaliyyətini fermerlərə yaxınlıq, düzgün idarəçilik və innovasiyaların tətbiqi prinsiplərinə əsasən qurduğu diqqətə çatdırırlar. Eyni zamanda Elektron Kənd Təsərrüfatı İnformasiya Sisteminin aqrar xidmətlərin

fermerlərə əlçatanlığını və bu xidmətlərin göstərilməsində şəffaflığı təmin etmək olduğunu birmənalı bildirirlər. Görüşlərdə taxıl sahələrində mövcud durum, suvarma məsələləri, gübrə ilə təminat, əkin sahələrində əlaq otlarına və zərərvericilərə qarşı mübarizənin təşkili, bəyan prosesinin gedişi və digər mövzular ətrafında fikir mübadiləsi aparılır, fermerlərin sualları ətraflı cavablandırılır, səsləndirilən təkliflər qeydə alınır. Rayon ərazisində olan təsərrüfatlara mütəmadi baxış keçirilir. Səpin prosesi, məhsulun satışının təşkili, emal imkanları barədə fermerlərlə müzakirələr aparılır. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına xatırladılır ki, yalnız məhsuldar toxumların səpilməsi, aqrotexniki qaydalara düzgün əməl edilməsi nəticəsində sahələrdən bol məhsul əldə olunur.

Heyvanların cins tərkibinin yaxşılaşdırılması istiqamətində süni mayalanmanın əhəmiyyəti, heyvan xəstəlikləri haqqında mübarizə tədbirləri ilə bağlı fermerlərə məlumatlar verilir, onlar arasında maarifləndirici işlər aparılır.

Göygöl rayonunda 19217 baş iribuynuzlu mal-qara, (o cümlədən 9631 baş ana mal) 121125 baş davar, 188563 baş quşlar saxlanılır [5].

Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzi yanında Fermer və Koordinasiya Şurası fəaliyyət göstərir. DAİM-lər yanında fəaliyyət göstərən Fermer və Koordinasiya şuraları kənd təsərrüfatı sektorunun qabaqcıl nümayəndələri, fermerlər, fermer assosiasiyalarının üzvlərindən təşkil olunur. Fermer və Koordinasiya Şuralarının əsas vəzifələri fermerlərin mövcud problemlərini öyrənmək, problemlərin aradan qaldırılmasına kömək etmək, ictimai nəzarəti həyata keçirmək, subsidiyaların verilməsində şəffaflığı təmin etmək, fermerlər arasında rəy sorğuları keçirmək, aqrar sahənin inkişafına dair təkliflər verməkdir [6].

AFAQ (Aqrar Fəaliyyətli Azərbaycan Qadınları) layihəsi isə qadınların məşğulluğunun, onların informasiya, resurs və bazarlara çıxış imkanlarının, eyni zamanda qadınlar tərəfindən idarə olunan aqrar biznes subyektlərinin sayının artırılmasına və regionlarda sosial-iqtisadi rifahın yaxşılaşdırılmasına xidmət edir. 2023-cü ilin iyun ayında Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi tərəfindən “Paşa Holding”-in dəstəyi ilə həyata keçirilən Aqrar Fəaliyyətli Azərbaycan Qadınları (AFAQ) və “Şəhərdən Kəndə” layihələri çərçivəsində Göygöl rayonunda kənd təsərrüfatı sahəsində fəaliyyət göstərən və layihələrə müraciət edən ümumilikdə 11 fermərə dəstək göstərilmişdir.

Tədbir zamanı AFAQ layihəsindən dəstək qazanan qadın fermerlərə də əvvəlcədən aparılan ehtiyac sorğusu əsasında avadanlıqlarla dəstək göstərilmişdir. Rayonun Qırıqlı, Mollacəlilli, Çaylı, Quşqara, Çaykənd, Nadel və Yeni Zod kəndlərindən olan ümumilikdə 10 qadın fermer yem üyüdən avadanlıq, arı yeşikləri, süd sağan aparat, süd çəkən maşın və bal süzən avadanlıqla təmin olunmuşdur.

Qeyd edək ki, “Şəhərdən Kəndə” layihəsinin məqsədi ölkəmizdə aqroturizmin inkişaf etdirilməsi, regionlarda yaşayan əhəlinin məşğulluğunun artırılması, yerli fermer təsərrüfatları üçün alternativ satış kanalı, eləcə də şəhər sakinləri və xarici turistlər üçün fərqli turizm imkanlarının yaradılmasıdır [7].

Dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin uğurla həyata keçirdiyi uzunmüddətli iqtisadi inkişaf strategiyası ölkənin davamlı və tarazlı inkişafının təmin olunmasına, rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyata, əhəlinin sosial rifahının yüksəlişinə hədəflənmişdir. Bu strategiyanın həyata keçirilməsində, o cümlədən ölkənin regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının yeni keyfiyyət mərhələsinə yüksəlməsində regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı qəbul edilmiş 2004-2008-ci, 2008-2014-cü, 2014-2018-ci və 2019-2023-cü illər üzrə Dövlət proqramları mühüm əhəmiyyət kəsb edir və unikal təbiəti ilə diqqəti çəkən Göygöl rayonunda aqrar sektorunun inkişafına zəmin yaratmışdır [8].

Ədəbiyyat

1. Zabit Xəlilov. Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu //Respublika".- 22 fevral 2024
<https://respublika-news.az/news/gence-daskesen-iqtisadi-rayonu>
2. Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzi
<http://goygol-ih.gov.az/az/dovlet-aqrar-inkisaf-merkezi.html>
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Azərbaycanın regionları (Statistik məcmuə).-Bakı, 2023.-220 səh.
4. Göygöl rayonunda aqrar sahə dinamik inkişaf etdirilir (03 aprel 2021)
<http://www.goygol-ih.gov.az/az/news/781.html>
5. Zabit Xəlilov. "Respublika". <https://respublika-news.az/az/news/goygolde-aqrar-sahenin-inkisafi-prioritet-meselelerdendir>
6. Göygöldə fermerlər bir yerə toplaşdı...// Xalq qəzeti (22 may 2023-cü il)
<https://xalqqazeti.az/az/sosial-heyat/128444-goygolde-fermerler-bir-yere-toplasdi>
7. <https://agro.gov.az/az/news/0407231>
8. Zabit Xəlilov, "Respublika". Gəncə-Daşkəsən İqtisadi Rayonu <https://respublika-news.az/news/gence-daskesen-iqtisadi-rayonu>

DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR IN GOYGOL DISTRICT

Adigozalova Sadagat Yagub, Azimova Asli Isa, Aliyeva Gulcahan Ganbar

Summary

The article provides extensive information on the development of the agrarian sector in Goygol district. The district is mainly characterized by grain growing, potato growing, cattle breeding, sheep breeding, fruit growing, vegetable growing, beekeeping, viticulture and other agricultural sectors, and 56 rural farms and 16 state enterprises operate. The article provides information on the main directions of the activity of the Goygol State Agrarian Development Center, data from the Goygol District Statistical Office, and the activities of the Farmer and Coordination Council under the State Agrarian Development Center. Also, in June 2023, the Azerbaijani Women in Agricultural Activities (AFAQ) and "From City to Village" projects, implemented by the Ministry of Agriculture with the support of "Pasha Holding", were implemented.

РАЗВИТИЕ АГРАРНОГО СЕКТОРА В ГЕЙГЕЛЬСКОМ РАЙОНЕ

Адыгезалова Садагат Ягуб кызы, Азимова Асли Иса кызы,

Алиева Гюльджанхан Ганбар кызы

Резюме

В статье представлена обширная информация о развитии аграрного сектора в Гейгельском районе. В области в основном развиты зерноводство, картофелеводство, скотоводство, овцеводство, садоводство, овощеводство, пчеловодство, виноградарство и другие отрасли сельского хозяйства, действуют 56 крестьянских (фермерских) хозяйств и 16 государственных предприятий. В статье приведены сведения об основных направлениях деятельности Гейгельского государственного центра аграрного развития, данные Гейгельского районного статистического управления, а также деятельность Фермерского и Координационного совета при Гейгельском государственном центре аграрного развития. Также в июне 2023 года были реализованы проекты «Азербайджанские женщины в сельскохозяйственной деятельности» (AFAQ) и «Из города в село», реализуемые Министерством сельского хозяйства при поддержке «Паша Холдинг».

Rəyçi: A.P.İ. direktor müavini a.e.f.d., dos.Babayeva A.D.

Daxil olma tarixi 05 fevral 2025-ci il